

Pater, non sunt ejus omnia quæ habet Pater: sed quia ejus sunt, tantam procul dubio habet potestatem quantam Pater præceptum quoque aut ut homo accepit, aut ut Deus: si ut homo, nulla quæstio est, quia ut homo est Patre minor: si ut Deus, non hinc ostenditur minor; quia nascendo id accepit, non indigendo. In Verbo enim unico Dei omnia præcepta sunt Dei, quæ ille gignens dedit nascenti, non cum genuisset addidit indigenti: ac per hoc tantum genuit quantus est ipse; quia de se ipso genit Filium, et perfectum genuit plenitudine divinitatis, non perficiendum ætatis accessu. Sed humiliter a te quæro, quare Filium hominis quemlibet hominem, si præceptum accipiat a Patre, non eum dicis alterius esse substantiæ, et Filium Dei Deum ob hoc audes negare paternæ esse substantiæ quia præceptum accepit a Patre? Prorsus, et præceptum a Patre accepit, et ejusdem substantiæ est, cujus est ille qui dedit. Quis te contradicentem ferat, si ad te audiendum homines patres filique concurrant, ejusdem utrique substantiæ; nec ideo filii degeneres, quod ita præcepta eis dederint patres? Sed forte dicis patres doctos filiis indoctis dedisse præcepta. Refer nunc te ad Dei Filium, de Deo Patre natum Deum, qui utique imperfectus est natus, si præceptum accepit indoctus. Quia vero perfectus est natus, præceptum dedit ille gignendo, accepit iste nascendo. Nunquam enim verus Dei Filius indoctus fuit: filius autem nunquam non fuit.

XV. 1° In forma Dei Filium esse non negas, et Deo Patri æqualem negas, majorem Patris formam putans esse quam Filii, tanquam non habuerit Pater unde formam suam compleret in Filio, quem de se ipso genuit, non fecit ex nihilo, non ex alio, aut si formam suam in unico Filio plenam gignere potuit, nec tamen genuit plenam, sed minorem; quid sequatur attendite, et in viam redite,

ne cogamini Patrem invidum dicere. Dicitis Deum Filium, dicitis Dominum; sed ut duos deos dominosque faciatis, contra Scripturam clamantem: « Audi, Israël, » Dominus Deus tuus, Dominus unus est¹. » Quid autem in hoc sacrilegio vobis prodest, quod Patri datis tantam formam, quantam non datis Filio? Numquid si unus major, alter est minor, ideo non sunt dii et domini duo? Si carere cupitis hoc errore, sic dicite alium esse Patrem, alium esse Filium, ut tamen simul ambos non duos dicatis, sed unum Dominum Deum. Dicitis regem Filium de rege Patre utique natum: nec intuemini in genere humano filios regum, etiam si non sunt ex regibus reges, esse tamen ex hominibus homines; nec habere potestatem cum patribus regiam, et tamen eandem tenere naturam. Vos autem Filio Dei regis regnum cum Patre conceditis, et naturam paternam vanitate impia denegatis; eumque Deo Patri dicitis inæqualem, qui non rapinam, hoc est, non alienum arbitratus est esse æqualis Deo²; sed tamen non intendens quæ sua sunt, sed quæ nostra sunt, semetipsum exinanivit, non formam Dei perdens, sed formam servi accipiens, in qua est Patri factus obediens usque ad mortem crucis. In qua forma eum non vultis sic agnoscere Patre Deo minorem, ut in Dei forma Patri non negetis æqualem. « Nos, inquis, dicti sumus filii gratia, non natura hoc nati: ideo unigenitus est Filius, quia quod est secundum divinitatis suæ naturam, hoc est natus Filius. » Hæc non tua solum, verumetiam nostra sunt verba. Cur ergo quem Dei Filium natura non gratia confiteris, ejusdem naturæ cujus Pater est non esse contendis, nec quid mali abs te dicatur attendis? Nonne regis Dei Filio paternum regnum auferres tolerabilius quam naturam?

¹ Deut. vi, 4. — ² Philip. ii, 6.

2° De Spiritu autem sancto, quomodo et ipse de Deo sit, nec tamen et ipse filius sit, quoniam procedendo, non nascendo legitur esse de Deo, jam superius, quantum satis visum est, disputavi: « Nos, inquis, in Patrem Deum innatum, naturam non accepimus. » Et tanquam rationem reddens, cur Dei Patris non dicatis esse naturam, mox adjungis, et dicis: « Credimus quod ait » Christus, Spiritus est Deus¹: » quasi Christus secundum id quod Deus est², non spiritus sit, quem tamen natura Filium esse dixisti. Non ergo Pater ideo natura non est, quia spiritus est. Sed forte quia natus non est, ideo eum non vultis esse naturam; putatis enim, quod a nascendo natura sit dicta. Scitote ergo, quod unaquæque res esse dicitur per substantiam, hoc esse utique per naturam. Certe si non putatis esse dicendum, ejusdem Filium cujus Pater est esse naturæ; dicite cujus Pater est esse substantiæ: ad causam quæ inter nos agitur, sufficit nobis. Veruntamen admonendi estis, ut intueamini quod ait Apostolus: « His qui natura non sunt dii, servistis³: » ubi certe nos Deo qui natura est Deus, servire monstravit. Vos ergo qui Deum Patrem non natura Deum esse creditis, ubi eum constituatis, advertite; et si ullus in vobis pudor est, erubescite. Ecce nos dicimus vobis, non servimus Deo qui natura non est Deus; ne simus tales, quales fuerunt illi quibus dictum est: His qui natura non sunt dii, servistis. Vos si tales esse vultis, petimus ne velitis, et Deum Patrem natura Deum esse dicatis: ejusque Filium, quem non gratia, sed natura Filium jam esse dicitis, ejusdem naturæ cujus Pater est non negetis, ne nihil aliud quam Filium esse verum negetis. Quomodo enim dicitis, et verum Filium vos profiteri; et Patri similem non negare, quando eum negatis unius cum Patre

¹ Joan. iv, 24. — ² 2 Cor. iiii, 17. — ³ Galat. iv, 8.

esse substantiæ? Sicut autem verum Filium indicat una substantia, sic non verum diversa substantia. Quomodo autem Filium Patri similem dicitis, cui Patris substantiam dare non vultis? Nonne similis homini est pictura vel statua, et tamen filius dici non potest, quia diversa substantia est? Homo nempe ad Dei similitudinem factus est; tamen quia non est unius ejusdemque substantiæ, non est verus filius; et ideo fit gratia filius, quia non est natura. Si ergo vultis Dei Filium verum confiteri, prius illum ac præcipue dicite unius ejusdemque substantiæ, ut tanquam verum Filium et Dei Filium per omnia similem Patri esse dicatis. Nam quem substantiam putatis habere diversam, plus eum dissimilem quam similem dicitis, et omnino verum Filium denegatis. Nam vultis nosse, ad ostendendum verum filium quantum valeat una eademque substantia: etiamsi filius hominis homo in quibusdam similis. in quibusdam sit dissimilis patri; tamen quia ejusdem substantiæ est, negari verus filius non potest; et quia verus est filius, negari ejusdem substantiæ non potest. Vos autem ita dicitis verum Dei Filium similem Patri, ut substantiæ velitis esse diversæ, per quam solam potest filius verus ostendi. Nam duo veri homines, etsi nullus eorum filius sit alterius, unius tamen sunt et ejusdem substantiæ: homo autem alterius hominis verus filius nullo modo potest nisi ejusdem cum patre esse substantiæ, etiamsi non sit per omnia similis patri. Quocirca verus Dei Filius et unius cum Patre substantiæ est, quia verus Filius est; et per omnia est Patri similis, quia Dei Filius est. Neque enim sicut contingit in filiis hominum vel quorumcumque animalium, ita fas est dicere, verum Dei Filium substantiæ quidem unius esse cum Patre, sed non per omnia similem Patri. Nicænum igitur tenete nobiscum concilium, si vultis Christum dicere verum Dei Filium.

3° « Diversas, inquis, accusamur dicere naturas. » Et quid aliud dicis de Deo Patre et Deo Filio, quid aliud dicis? An ideo putas ab ista accusatione purgari, quia continuo subjungis dicens: « Hoc scito quod nos dicimus, quod Pater Spiritus Spiritum genuit, ante omnia sæcula Deus Deum genuit? » Hoc quidem dicitis, et verum dicitis: sed hoc tacuisti, quod falsum et execrabile dicitis: « Spiritus enim Spiritum genuit, » verum dicitis: sed hoc verum ea intentione vos dicitis, quia etiam diversæ naturæ dicitur spiritus. Nam diversæ naturæ sunt Spiritus Dei, sive Spiritus Deus, et spiritus hominis, et tamen uterque dicitur spiritus. Item diversæ naturæ sunt spiritus hominis et spiritus pecoris, et tamen nihilominus uterque dicitur. Item dicitur, Deus Deus, et dicitur deus homo: sicut dictum est, *Dii estis*. Et sicut datus est deus Moyses Pharaoni. Et cum sit Dei et hominis diversa substantia, tamen uterque appellatur Deus¹. Prorsus veraciter arguimini, quamvis dicatis de Deo Patre et Deo Filio: « Spiritus Spiritum genuit, » naturas tamen diversas dicere: et quamvis dicatis: « Deus Deum genuit, » etiam sic non recedere a diversitate naturæ, quia non per omnia similem Patri esse dicitis Filium. Nam si per omnia similem diceretis, consequenter intelligeremini, quod eos diceretis etiam unius ejusdemque esse naturæ sive substantiæ. Si ergo ab hoc crimine quod vobis objicitur, Dei Patris et Dei Filii vos dicere naturas esse diversas, purgare te cogitas: sicut dicis: Spiritus Spiritum genuit; » ita dic, Spiritus ejusdem naturæ sive substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis: « Deus Deum genuit; » ita dic, Deus ejusdem naturæ sive substantiæ Deum genuit. Hoc si credideris, et dixeris, nihil de hæc re ulterius accusaberis. Si autem hoc

¹ Psal. LXXXI, 6, et Exod. vii, 1.

non dixeris, quid prodest quia dicis: « Verus innatus Pater verum genuit Filium? » Cum procul dubio verus Filius non sit, si non est unius ejusdemque substantiæ cum illo qui genuit.

4° Dicit quidem Filius ad Patrem: « Hæc est autem » vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et » quem misisti Jesum Christum¹: » id est, te et quem misisti Jesum Christum, cognoscant solum verum Deum. In quibus verbis vos solum Patrem non cum Filio verum accipientes Deum, quid aliud quam Filium negatis verum Deum? Quia vero Pater et Filius, non duo dii, sed unus est Deus; sine dubio et Filius verus est Deus, et adjuncto Spiritu sancto solus est Deus. Neque enim movere nos debet, quod nominatus non est hoc loco Spiritus sanctus, tanquam non sit Deus, aut non sit verus Deus. Tale est enim hoc quale si quis dicat, nescire Christum ea quæ Dei sunt; quoniam dixit Apostolus sic: « Et quæ » Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei. » Hoc est enim, « Nemo scit nisi Spiritus Dei²: » quod est: Solus ea scit Spiritus Dei. Sicut ergo ab hac scientia, quam non habere nisi Spiritus Dei dictus est, non excluditur Christus: sic ab eo quod Pater et Christus dictus est solus verus Deus, non excluditur Spiritus sanctus. Sic et nomen illud quod in Apocalypsi nemo nosse dictus est³, nisi ipse qui hoc habebat scriptum, id est, Christus, noverat utique et Pater, quod negare non potestis: noverat et Spiritus sanctus, etiamsi negetis. « Spiritus enim omnia » scrutatur, etiam altitudines Dei⁴. » Nisi forte quia scrutator dictus est, negatur apprehendere: negetur ergo Deus apprehendere corda et renes hominum. Scriptum est enim: « Scrutans corda et renes Deus⁵. » Ita ergo

¹ Joan. xvii, 3. — ² 1 Cor. ii, 11. — ³ Apoc. xix, 12. — ⁴ 1 Cor. ii, 10. — ⁵ Psal. vii, 10.

dictus est solus verus Deus Pater et Jesus Christus, ut ab hac veritate deitatis nullo modo alienaretur Spiritus sanctus. Non autem Filius, ut tibi videtur: « Solum potentem, solum sapientem, solum bonum Patrem dicit esse Deum¹. » Deus autem unus et solus est ipsa Trinitas, ut ostendunt ea quæ superius jam sæpissime diximus.

5° « Quod autem non proficientem, sed perfectum Deus Pater genuerit Filium Deum, » verum dicis. Sed quod ipsam Filii perfectionem, perfectioni Patris non vis æquare, hoc falsum dicis, et veritati qua verus est Filius contradicis. « Homo enim si posset, inquis, perfectum mox generare filium, non parvulum generaret, qui coaugmentatis annis tandem aliquando sui genitoris impleat voluntatem. » Verissime omnino contra te loqueris. Sed ut contra te non sit quod loqueris, agnosce æqualitatem Patris et Filii. Quia et homo si posset, filium mox generaret æqualem, nec expectaret annos, per quos in forma filii posset voluntas ejus impleri. Deus ergo cur non æqualem genuit Filium, cui nec anni necessarij fuerunt per quos id impleretur, nec omnipotentia defuit? An forte noluit? Ergo, quod absit, invidit: Sed non invidit: æqualem igitur genuit. Ac per hoc unius ejusdemque substantiæ: quandoquidem homo, qui propterea quia non potest non gignit æqualem, ejusdem tamen substantiæ gignit filium, cujus est ipse. Quod si non esset, profecto verus filius esse non posset. Quid est ergo quod dicis: « Pater talem genuit Filium qualis et nunc est, qualis et permanet sine fine? » Hoc bene diceres, si Patri æqualem verum Filium non negares. Cum vero perfectum dicis, et æqualem negas, et talem qualis est natus sine fine permanere non negas, procul dubio minorem Patre Filium sine fine manere pronuntias. Ac per hoc nascitur filius

¹ Forte sed Deum.

hominis minor patre; et quia imperfectus nascitur, crescendo ad formam pervenit patris: natus est Filius Dei minor Patre; et quia perfectus atque immortaliter natus est, nullum accipit incrementum, sed eum ipsa perfectio a forma Patris in æternum efficit alienum. Ecce quæ creditis, ecce quæ dicitis; ecce sunt, quod pejus est, quæ docetis: « Sed in auditorum, inquis, est arbitrio, ut eligant alterum de duobus, aut obedientem Patri filium, » « Qui se exinanivit formam servi accipiens, cui et » Pater donavit nomen quod est super omne nomen¹: » aut interpretationem tuam. » Prorsus auditores, quibus donat Dominus intellectum, non unum de duobus istis eligunt, sed utrumque, id est, et obedientem Patri Filium, et interpretationem, vel potius expositionem meam, qua ostendi sic obedientem fuisse in forma servi, ut formam non amitteret Dei, in qua æqualis est Patri. Tu vero vide quam contumeliose Filio Dei tribuas obedientiam, cujus minuis in divinitate naturam.

XVI. 1° Quando autem a me audisti: « Propter Judæos humilitatis, non veritatis gratia, dixisse Filium, quod Deus ejus sit Pater ejus? » Hoc a me ita nunquam audire potuisti, sicut nunquam dixi: sed plane dixi, propter formam servi dictum esse. Sicut autem ipsa forma servi vera, non falsa est, ita Patrem suum esse etiam propter illam Deum suum, veraciter dixit, non humiliter finxit. Quis enim est humilitatis fructus, ubi detrimentum est veritatis? Tu autem istam certissimam veritatem ita es refutare conatus, ut diceres ideo verba ipsa, quibus ait Dominus: « Deum meum et Deum vestrum², » ad formam servi non pertinere, quia eis verbis post resurrectionem usus est Dominus, quasi formam servi resurrectione consumpserit, ac non potius in melius commutave-

¹ Philip. II, 7. — ² Joan. XX, 17.

rit : quasi non qui mortuus est, ipse etiam resurrexerit ; quasi non forma quæ occisa est, ipsa revixerit, quasi non ipsa in cœlum levata sit, in ipsa Dei Filius sedeat ad dexteram Patris, in ipsa venturus sit ad vivos et mortuos judicandos. Nonne clarissima contestatio est Angelorum dicentium : « Sic veniet, quemadmodum vidistis eum » euntem in cœlum¹ ? » Cur ergo post resurrectionem non diceret : « Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, » Deum meum et Deum vestrum² : » quando in eadem forma fuerat ascensurus, propter quam ex tempore Deus est ejus, qui sine tempore Pater est ejus ? Propter quam formam non solum post resurrectionem, verumetiam post judicium subjectus erit ei, qui illi subjecit omnia³. Quotquot ergo testimonia posuisti, quibus probares dictum esse Deum Christi, eum qui Pater est Christi, discutere quemadmodum dicta sint, superfluum judico : sed a te frustra commemorata esse, puto quod nec tu debeas dubitare.

2° Jamvero illud ubi Dominus in eadem carne quam resuscitaverat constitutus, et eundem hominem gerens, ait ad Discipulos suos : « Data est mihi omnis potestas » in cœlo et in terra ; euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, » docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis⁴ : » ut quid commemoraveris, et quid inde probare volueris, prorsus nescio. Numquid enim ait : Data est mihi a Deo meo potestas ? Quod si dixisset, propter ipsam humanam formam dictum fuisse ambigi non deberet. Quia vero non dixit, quid isto testimonio volueris agere, non intelligo. Imo intelligo te id egisse, ut abundantius loquereris. Si enim tanquam Deo data est hæc potestas, nascenti eam Pater dedit, non indigenti : quia

¹ Act. 1, 11. — ² Joan. xx, 17. — ³ 1 Cor. xv, 28. — ⁴ Matth. xxviii, 18.

gignendo dedit, non augendo. Si vero tanquam homini data est hæc potestas, quid habet quæstionis ? An forte nos admonere voluisti, quod baptizari Dominus jusserit gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ? Ubi audis unum nomen, et unam non vis intelligere deitatem.

3° Quod autem dicis, et ante incarnationem Christi, Patrem dictum esse Deum ejus, quoniam scriptum est : « Unxit te, Deus, Deus tuus¹ ; » longe antequam Christus venisset in carne : ita-ne non intelligis in prophetia esse prædictum, tanquam fuerit factum quod erat futurum ? An non sic in prophetia ait ipse Dominus : « Foderunt » manus meas et pedes² ; » et cætera quibus passionem suam tanto ante prænuntiavit, et quod futurum fuerat, tanquam jam factum esset expressit ? Dictum est ergo in prophetia rerum futurarum, tanquam locutione rerum præteritarum : « Unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis³ : » participes ejus significans, qui futuri fuerant servi ejus, socii ejus, amici ejus, fratres ejus, membra ejus. Prædictum est ergo quod futurum erat, ut ungueret Deus Christi hominem Christum : qui tamen sic factus est homo, ut maneret Deus. Ungueret autem, non visibili et corporali oleo, sed Spiritu sancto, quem Scriptura nomine olei exultationis, figurata, ut solet, locutione significat. Dixit autem : « Unxit ; » non dixit : Uncturus est : quia in prædestinatione jam factum erat, quod suo tempore futurum erat. Ubi tu timens ne Spiritus sanctus, quo unctus est Christus, major videatur esse quam Christus, quia revera major est homine Christo ; qui enim sanctificat, eo qui sanctificatur, est major : hoc ergo timens, voluisti oleo exultationis eam lætitiâ significatam videri, qua Filius exultavit cum Patre, quando est condita creatura. Et

¹ Psal. xlii, 8. — ² Id. xxi, 18. — ³ Id. xlii, 8.

commemorasti, ut soles, testimonia causæ tuæ non necessaria, de lætitia Patris et Filii. Sed quid facturus es, quo iturus? Quomodo id quod est luce clarius, aut negaturus, aut in aliud quodcumque versurus es, cum recitatur tibi quod beatus Petrus in Apostolorum Actibus dixit: « Hunc Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto¹. » Ecce quod prophetabatur, quando dictum est: « Unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis, » vel, « Oleo lætitiæ præ participibus tuis. » Deus enim cui dictum est in eodem Psalmo: « Thronus tuus, Deus, » in sæculum sæculi, virga directionis, virga regni tui; » dilexisti justitiam, et odio habuisti iniquitatem, propterea unxit te, Deus, Deus tuus²: » a Deo Patre unctus est Filius, qui sic homo factus est ut maneret Deus, qua unctione plenus erat, id est, Spiritu sancto. Propter quod de illo scriptum est: « Jesus autem plenus Spiritu sancto reversus est a Jordane³. »

XVII. 1º Dicis in persona Spiritus sancti non posse suscipi quod de Filio dictum est: « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil⁴. » Et hoc ideo dicis, ut quibus potueris persuadeas, quod vobis male persuasum est, Spiritum sanctum non esse creatorem; quasi legeris: Omnia per ipsum facta sunt sine Spiritu sancto; aut, Omnia per neminem facta sunt, nisi per ipsum. Quanquam si et tale aliquid legeres, sic Spiritum sanctum ab hac operatione, qua constituta est creatura, credere non deberemus exclusum; sicut Filius non excluditur ab ea scientia de qua dictum est: « Quæ Dei sunt, » nemo scit nisi Spiritus Dei⁵. » Si autem quia non est nominatus, quod etiam per illum facta sit creatura, quando de Filio dictum est: « Omnia per ipsum facta

¹ Act. x, 38. — ² Psal. xlv, 7. — ³ Luc. iv, 1. — ⁴ Joan. i, 3. — ⁵ I Cor. ii, 11.

» sunt; » ideo putas Dei Spiritum non esse creatorem: procul dubio, nec in ejus nomine poteris baptizatos dicere, quibus ait Petrus: « Agite pœnitentiam, et baptizetur » unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi¹; » quia non ait, et Spiritus sancti: nec in Patris nomine, quia nec ipse ibi est nominatus. Si autem etiam non nominatis Patre et Spiritu sancto, in nomine Jesu Christi jussi sunt baptizari; et tamen intelliguntur non baptizati nisi in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: cur non sic audis de Filio Dei: « Omnia per ipsum facta sunt²; » ut et non nominatum intelligas ibi etiam Spiritum sanctum?

2º Nam quid excellentius in creaturis quam Virtutes cœlorum? Scriptum est autem: « Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum³. » Dixeras nempe non me talia reperire in Scripturis divinis, quibus Spiritum sanctum æqualem asseram Filio. Ecce reperi ubi etiam major possit videri, nisi revocet pietas, quæ illum veraciter confitetur æqualem. Nam utique majus aliquid sunt Virtutes cœlorum, quæ firmatæ sunt Spiritu oris Domini, id est, Spiritu sancto, quam cœli qui firmati sunt Verbo Domini, hoc est, unigenito Filio. Sed si consulas veritatem, res utraque ab utroque firmata est: et id quod de uno dicitur et de altero tacetur, de utroque intelligitur. Quid est autem inconsideratius, quam negare esse creatorem Spiritum Dei, cum Domino dicatur: « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in » pulverem suum convertentur: Emittes Spiritum tuum, » et creabuntur, et innovabis faciem terræ⁴? » Nisi forte minus idoneus erat Spiritus sanctus creandis rebus quæ fuerant defecturæ, cum sit idoneus creandis quæ sunt sine fine mansuræ. Paulo ante dixi, Quid est excellentius in creaturis quam Virtutes cœlorum? Quid dicam de

¹ Act. ii, 38. — ² Joan. i, 3. — ³ Psal. xxxiii, 6. — ⁴ Psal. civ, 29, 30.

carne Creatoris? Quandoquidem creator ipse per quem facta sunt omnia, « Panis, inquit, quem ego dedero, caro » mea est pro mundi vita¹. » Quid ergo? Mundus per Filium factus est, et creator est Filius: caro ejus quæ data est pro mundi vita, per Spiritum sanctum facta est, et non est creator Spiritus sanctus? Cum enim virgo Maria dixisset Angelo promittenti ei filium, « Quomodo » istud fiet, quoniam virum non cognosco? » Respondit Angelus: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus » Altissimi obumbrabit tibi; propterea quod nascetur ex » te sanctum, vocabitur Filius Dei². » Hic tu, quod in consequentibus quodam loco tuæ prosecutionis adverti, asserere conabar Spiritum sanctum præcessisse, ut mundaret et sanctificaret virginem Mariam; ac deinde veniret Virtus Altissimi, hoc est, Sapientia Dei, quod est Christus³; et ipsa, sicut scriptum est, ædificaret sibi domum⁴, hoc est, ipsa sibi crearet carnem, non Spiritus sanctus. Quid est ergo quod ait sanctum Evangelium? « Inventa est in utero habens de Spiritu sancto⁵. » Nempe obstructum est eos loquentium iniqua⁶. Si ergo cogitas os veraciter aperire, non solum Filium, verumetiam Spiritum sanctum creatorem carnis Filii confitere.

3º An forte dicturus es. ea facta esse per Spiritum sanctum quæ commemoravi, id est, quod omnis virtus cælorum per eum firmata sit, quod per eum creabuntur homines denuo, qui primo ita creantur ut convertantur in pulverem suum, quod ipse carnem operatus est Christi, (nam de anima nolo aliquid dicere, cujus difficillima quæstio est); et si quid aliud per Spiritum sanctum creatum potuerit inveniri: non tamen omnia, sicut per unigenitum Filium, de quo dictum est: « Omnia per ipsum facta

¹ Joan. vi, 36. — ² Luc. i, 34, 35. — ³ I Cor. i, 23. — ⁴ Prov. ix, 1. — ⁵ Matth. i, 18. — ⁶ Psal. lxxii, 12.

» sunt¹? » Si hoc dicis, non times ne tibi dicatur, eo potiore esse Spiritum sanctum Filio, quod elegit sibi meliora quæ faceret, nec facere inferiora dignatus est? Sed quis hoc sapit, nisi qui desipit? Facta sunt ergo cuncta per Filium: absit, ut Spiritu sancto ab hoc opere separato: sicut de illis magnis operibus dictum est: « Omnia » autem hæc operatur unus atque idem Spiritus²; » nec tamen ab hac operatione Filius separatur.

4 Magnum sane aliquid tibi dicere videris, quia dicis: « Filius erat in principio antequam aliquid esset, Pater vero ante principium. » Ubi legisti, ut hæc crederes? Unde præsumpsisti, ut hæc diceres, ubi nec auctoritas ulla, nec ratio est? Quid est enim ante principium, quandoquidem quidquid ante esset, hoc esset principium? Si ergo Pater ante principium est, ante se ipsum est: quia et ipse principium est. Quid est autem: « In principio » erat Verbum³: » nisi, in Patre erat Filius? Et ipse Filius interrogatus a Judæis quis esset, respondit: « Principium, quia et loquor vobis⁴. » Pater ergo principium non de principio; Filius principium de principio: sed utrumque simul, non duo sed unum principium; sicut Pater Deus et Filius Deus, ambo autem simul non duo dii, sed unus Deus. Nec Spiritum sanctum ab utroque procedentem negabo esse principium: sed hæc tria simul sicut unum Deum, ita unum dico esse principium.

XVIII. 1º « Quid si audieris, inquis, Patrem dicentem: » Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus » sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te⁵? » Quid promittis, vel quid minaris, si audiero quod frequenter audio, et fideliter credo? Sed hinc te nihil adjuvari, cur

¹ Joan. i, 3. — ² I Cor. xii, 11. — ³ Joan. i, 1. — ⁴ Id. viii, 25. — ⁵ Psal. cix, 3.

non videas, plurimum miror. Sive enim ex persona sua hoc Propheta dicat ad Dominum Jesum, sive ex persona Patris ad Filium, cum ego ambas generationes Christi, et ex Deo Patre sine tempore, et ex homine matre in plenitudine temporis accipiam, venerer, prædicem, non est hoc testimonium adversum me. Sed moras innectere voluisse indicat te, ubi ego potius intelligo, quare « Ex utero » dixerit, genui te : » quia hoc et tu ex persona Patris accipis dictum. Non enim quemadmodum corporis humani sunt membra disposita, sic habet uterum Deus, sed verbum translatum est a corporali ad incorporalem substantiam, ut intelligeremus de Patris substantia genitum unigenitum Filium; ac per hoc quid aliud quam unius ejusdemque substantiæ? Ego itaque hoc testimonium proferre contra te debui: sed gratias ago quia commonuisti. Considera ergo quantum mali sit, quod ejusdem substantiæ Filium negatis, quem genitum confitemini ex utero Patris, injuriam gravissimam facientes Deo, tanquam illud quod ipse non esset, ex utero gignere potuisset. Nonne sentitis vos generationem Dei credere vitiosam, prædicare monstruosam, qui dicere audetis ex utero Dei processisse diversam naturam? Si autem hoc sicut debetis horretis, respuitisque nobiscum, jam tandem concilium Nicænum et *Homousion* laudate ac tenete nobiscum.

2º Quis autem non videat defectum tuum, ubi cum audisses, me commemorante, in prophetia dixisse Christum suo Patri: « De ventre matris meæ Deus meus es tu¹; » ut intelligeremus ejus naturæ illum esse Deum quam Filius ipsius ex tempore de ventre matris accepit, Patrem vero naturæ illius quam de se ipse generavit: tu non inveniens quid responderes, tamen ne taceres dixisti: « Ex ventre matris natum profiteris Christum secundum car-

¹ Psal. xxi, 11.

nem; » et addidisti: « Quod nec Judæi diffidunt. » Ac deinde quæsisisti: « Cur ista testimonia in medium non proferantur, quæ illam nativatem demonstrant in principio, sicut et præcedens nos, inquis, instruit testimonium? » Quasi ego illam nativatem Christi, non temporalem, sed æternam, propter quam dictum est: « In principio erat Verbum¹, » non credam, non prædicem, non amplectar, sed tantum ex ventre matris natum asseram Christum? Ecce ego dico Deum Filium de Deo Patre sine tempore genitum. Quomodo sit autem etiam Deus ejus qui Pater est ejus, ostendi, propter hominem quem suscepit, et in quo natus est de ventre matris, sine concubitu hominis patris. Ad quod probandum testimonium dedi, ubi ait in prophetia Patri suo: « De ventre matris meæ Deus meus es tu². » Tu qui dicis me ex ventre matris natum profiteri Christum, quod nec Judæi diffidunt, quasi ego istam nativatem Christi solam profitear; noli per inania conari evadere, et dic potius quare mihi non responderis, ubi dicit Christus Patri: « De ventre matris meæ Deus meus es tu. » Ad hoc enim quoniam vidisti non te habere quod diceres, aliam nativatem quæ Dei de Deo est, interponendam putasti qua fugeres. Rogo te, quando quid respondeas non habes, quanto melius taceres?

3º « Si propter corpus, inquis, in quo se exinanivit, debitorem se sentit suo genitori, multo magis qui illum tantum ac talem genuit, necesse est ut eum veneretur, eique offerat semper obsequium. » Quodlibet de veneratione et obsequio Filii erga Patrem carnaliter sentias, Pater ejus nisi de ventre matris ejus non est Deus ejus. Jam quantum vis obsequatur Deo Patri Deus Filius, quoniam video te non intelligere quanta sit in illa generatione geniti

¹ Joan. 1, 1. — ² Psal. xxi, 11.